د آرین د کلمې ریښه په پښتو کې

تقریباً درې زره کاله دمخه د آرین اقوام له خپله مرکزه راغله، او د پښتونخوا پر خوا ځیني هند ته ولاړه او ځیني ایران ته ولاړه، او ځیني دلې د "پښتونخوا" په مځکو کې پاته سوه. آرین د انسانانو د یوه لوی او مهم ټُکم نوم دی، چې په دنیا کې د مدنیت خپروونکي او د لویو حکومتو جوړوونکي دي.

ځکه چې د دې ټُکم انسانان د پښتونخوا له شاوخوا څخه خپاره سوي دي، نو د دوی هغه اصلي آریایي ژبه هم ښایي چې دلې پاته وي، یا د دې ځای ژبې هغې ژبې ته ورنژدې وي. (ګوستالوبون دغه اصلي ژبه په تاریخ تمدن هند کې "آریك" بولي). زه غواړم په دې څو لیکو کې په خپله دغه د (آرین) پر کلمه پلټنه او څېړنه وکم، چې دا زړه کلمه په پښتو کې خورا زړه ریښه هم لري، اوسني. محقق مؤرخین وایي چې آریانان هند ته راغله، دوی ځانونه آرین یعنی اصیل او شریف بلل، او د هندوستان زاړه باشندګان چې دوی وشړل (داسو) یې بلل، د هند په زاړه کتاب (رګویدا) کې هم دغه دوه نومونه راغلي دي[١].

ډوکټور دبلیو هنټر د هند مؤرخ لیکي : چې آریانانو ځانونه شریف النسل او اصیل ګڼه، او هغه پردي اقوام یې دیسیو او ډشټ بلله چې معنا یې (دښمن) ده[٢].

رګویدا وایي چې آریانان ډېر عمرونه د داسو سره په جګړو اخته وه، د رګویدا په مناجاتو کې دوی ډېر ځله له څښتنه د داسو تباهي غواړي[٣]. دا خبره چې دوی ځان آرین باله له رګویدا څخه ثابته ده[٤] په اوستا کې هم وایي چې څښتن د آرین مځکي او د آرین ټُکمونه پیدا کړه[٥]. دغسي هم په اوستا کې د آرین مځکي (آریانا ویجه) بولي او د دې ټُکم شپاړس مملکته ذکر کوي، اوستا وایي آریانا ویجه یو مملکت وو چې ښه اوبه، ښه هوا او حاصل ورکوونکي مځکي ې درلودې[٦].

دمخه هم ما په طلوع افغان کې کښلي وه چې دغه زړه کلمه چې د اوستا له عصره پاته ده یعني (ویجه) تر اوسه هم په پښتو ژبه کې ژوندۍ ده، په کندهار کې عامه محاوره ده. وایي (د خدای پر اوبجه مي نه پرېږدي، یعنی د خدای پر مځکه) اوبجه چې اوس په پښتو کې سته، هغه زړه آریایي کلمه ویجه ده چې کټ مټ په هغه زړه معنا او شکل ژوندۍ ده اما د داسو یا دیسیو یا ډشټ کلمې چې په رګویدا کې یې اوس وینو، دغه کلمې په پښتو (دښمن) او په پاړسو (دشمن) بولي، زما په خیال چې له هغه زاړه اصله دغه کلمې اوس هم په پښتو او پاړسو کې پاته دي. لکه دغه کلمه په پښتو کې (دښن، دښنه، دښني) هم راغلې ده. مثلاً خوشحال خان وایي :-

چې دښنه یې د اولاد او د اصحاب وي
په وکښنه یې د بیـــــــــخ او د تبار یم

یا :-

په دښنو کې چې د جنګو خرخښـــــې وي
ته بې غمه خپل هوس کړه خپل ښکارونه

نو دښمن ، دښن، دښنه ټوله د دغې ریښې سانګې دي، چې د رګویدا په ژبه یې هم معنا دغه (خصم) وه او اوس هم ده.

اوس به نو خپل اصل مطلب ته ولاړ سو، لکه دمخه چې اوښاره سوه، پخوا د اوستا د عصر خلکو ځانونه آرین بلل، زاړه مؤرخین هم دوی په دغه نامه بولي. هیروډوټ هم د دغه نوم قدامت بیانوي[٧]. سترابون Strabon

د یونان مؤرخ هم (آرینه) راوړي.

ډوکټور ویلهلم جیګر الماني چي په زړو ژبو او د آریانانو د زاړه تمدن یو محقق پلټونکی دی، لیکي : "د آریا اشتقاق له آر ځخه سوی دی، په سانسکریټ ژبه اوس هم آر د "اصلي" په معنا سته، آریه یعني اصیل، دا نوم پر پرهېزګار او شریف او نجیب او راست باندي هم اطلاق سو[۸]. په پښتو کي اوس هم د (آره) کلمه سته، ځیني قبایل یې د بنیاد او اصل په معنا اخلي[۹]. دا کلمه په پښتو کي پخوا ډېره مستعمله وه، په ادبیاتو کي هم داخله وه، له دې لاندني ادبي اسنادو ځخه یې استعمال او معنا ښکاره کیږي، مثلاً ملا الف هوتك چي بحرالایمان یې په (۱۰۱۹ هـ) کي نظم کړی دی، په یوه ځای کي داسي ویلي دي[۱۰] :-

دی له آره وو ښاغـلی
ځه که سو په ویر نتلی

بل یو د پښتو ادیب اکبر چي د ده د ژوند زمانه ماته نه ده ښکاره وایي[۱۱] :-

د غم آره یې سوه ټینګه زما په زړه کي
د رقیب سره خندا کــــــــــړي هوسیږي

په دې ډول آره هم په محاوره کي داخله هم په ادبیاتو کي راغلې ده، او معنا یې هم هغه د ویلهلم جیګر الماني له قوله سره سمه ده، که ځه هم زه دا دعوه نه کوم چي د (آرین) کلمه د پښتو پر اصولو او ګرامري قواعدو برابره جوړه سوې ده، مګر د پښتو پر اوسنیو صرفي اصولو خو خورا سمه ده، (ین) خو د پښتو د نسبت یوه مطرده کلمه ده، چي ډېره استعمالیږي، مثلاً : ژړ ـ ژړین (برنجي). که د کلمې په پای کي (ه) وه حذفیږي مثلاً : خاوره ـ خاورین (خاکی).

دا زما تاریخي ملاحظات چي پر فقه اللغه مبنی او پر تاریخي اسنادو متکي دي ښایي چي حقیقت ته هم نژدې وي، او زموږ د ژبي په تاریخي پلټنو کي بې ګټي نه ولوېږي، دوه تنه نور د تاریخ پلټونکي یعني هنټر او میکس مولو وایي چي د آریا کلمه د (آر) له مصدره مشتقه ده او په زاړه سانسکریټ کې کرهڼې ته ویل، نو آریا یعني کرونکي.

دا نظریه هم له نظریې سره د ډوکټور جیګر تطبیق خوري ولي چي آرین اصیل او شریف ته وایي، او د رګویدا او اوستا له مضامینو دا هم ښکاره ده چي پخوانو آریانانو زراعت او کرهڼه یو شریف کسب ګاڼه، مثلاً وید کښي وایي : "پوه انسان او روڼ عقل سړی، تل جوغ چلوي، او د کرهڼې لپاره کار کوي ... [۱۲]" نو په دمځنیو آریانانو کي کرهڼې خورا لوړ مقام درلود، اوستا د زراعت ښه تعلیمات لري، په دوی کي هر زارع شریف ګڼل کېدی او هر اصیل او شریف زارع. نو ځکه د کرونکي سره اصالت او نجابت او د نجیب سره کرهڼه لازمه وه، دې لزوم د آرین په کلمه چي اصلاً د اصیل په معنی وه، د زارع مفهوم ګډ کی، او دا لغوي تطور هم د آریانانو د زاړه زراعتي روح نتیجه ده، او د تاریخ د پلټونکو اقوال هم په دې راز تطبیق مومي[۱۳].

لمن ليکونه

۱. د هند زوړ تاريخ د کی، ايم پانيکار ، ج ۱ ص ٤.
۲. د هند د خلکو زوړ تاريخ د ډوکټور هنټر.
۳. د هند زړو تاريخ د پانيکار ص ٥.
٤. رګويد ج ۳ _ ۲۰۷.
٥. يشت فصل ۹ فقره ، ٥٦ _ فصل ۱۰ فقره ٤، ۱۳ _ فصل ۱۳ فقره ۸۷.
٦. د ايران تاريخ د هن پيرينا ص ۱۱.
۷. هيرودوت ج ۷ ص ٦۲.
۸. د شرقي آريانانو تمدن ج ۱، ص ٦٥.
۹. سپېڅلې پښتو ص ٤۲ _ او د پښتو قاموس د پښتو مرکې.
۱۰. د ملا الف هوتك قلمي آثار.
۱۱. د اکبر د شعر قلمي اوراق.
۱۲. يجر ويد فصل ۱۲ _ فقره ٦۷، ٦۹، ۷۰.
۱۳. طلوع افغان، ۱۳۱۹ د غوايي ۸ مه، د اولسم کال لومړۍ ګڼه، ٥۰ مخ.